

Bevezető

Rendhagyó folyóiratszámot tart kezében az olvasó. Nem versek, novellák, esszék, reprodukciók szerkesztett gyűjteményét, hanem egy kötetnyi tudományos dolgozatot. Azt a tanulmánygyűjteményt, melyből az Életünk legújabb, összevont száma válogat, a Rendszerváltást Kutató Intézet és Archívum külső és belső munkatársai hozták létre bámulatosan rövid idő alatt. A könyv tárgya: 1989. Ez az esztendő a pártállam utolsó éve. Az év során a párt fokozatosan háttérbe szorult az állami irányítással szemben és felkészült az egyre biztosabban elkerülhetetlen rendszerváltásra. Erre készítették a nemzetközi és a hazai változások. A két pólusú világhatalmi rendszer felbomlása, a Szovjetunió kényszerű visszavonulása, itthon meg az 1987-es Lakiteleki Találkozótól számítva, az ellenzéki mozgalmak és pártok alakulása.

És most 2014-et írunk. És szinte észrevétlenül most válik történelemmé az az idő, amit ezek a szakszerű elemzések megidéznek. Tapasztalhatjuk, hogy mind több érett és kiérlelt emlékező mű foglalkozik a rendszerváltás-rendszerváltozás kezdő szakaszával, illetve annak előzményeivel. Igen, most zajlik a generációváltás, ami a tudományos feldolgozás legfontosabb előfeltétele, és ha egy (vagy több) tudományos intézmény létrehozásában, működési feltételeinek biztosításában, az új műhelyek „személyi állományának” meghatározásában működhet is politikai akarat, ezekben a „fundációkban” lényegében a történelem fogalmazza meg a maga igényeit.

A RETÖRKI alapító okiratának kelte: 2013. június 7., hivatalosan ekkor záródik le az az intézmény szervező folyamat, amelynek kiindulópontja a 83/1913. (III.21.) kormányrendelet. Még egy év sem telt el ennek az impozáns gyűjteménynek a létrejöttéig. Amely valóban tudomány. Aki maga is személyes részvevője a rendszerváltás-rendszerváltozás hajdani eseményeinek, az pontosan érzékeli, hogy milyen politikai vitákon, nyers, publicisztikus megfogalmazású pártpolitikai „igénybejelentéseken” kell túllépni annak, akit a história bíz meg a munkával.

Az Intézet létrejöttét természetesen kísérték politikai kommentárok. Ez természetes. Nyilván nem mellékes tény az, hogy egy ilyen megbízatást milyen elkötelezettségű kormányzat fogalmaz meg, ám aki még emlékszik magára az 1989-es esztendőre, majd az azt közvetlenül követő évekre és vezető személyiségekre és emlékeit szembesíti a mai politika irányzataival, személyiségeivel, és ezen belül azzal a heterogén, de a lényeges célok kijelölésében egyetértő táborral, amely a mai kormánytöbbség legitimitásának az alapja, az érzékelheti, hogy egy nagyon is sokszínű tudós társaság kapott itt megbízatást. Köztük hajdani politikai vitapartnernek is. A főigazgató az a Bíró Zoltán, aki a rendszerváltozás meghatározó pártjának, a Magyar Demokrata Fórumnak az első elnöke volt, s akinek élettörténete, sorsalakulása akkor és utóbb a vállalás és a kényszerek állandó összeütközésével és a mindennel szemben dacoló hűséggel maga is a rendszerváltozás jelképe.

Bár a rendszerváltás az első szabad választásokkal következik be 1990-ben, ám ez az esemény maga is egy történelmi folyamat egyik fordulópontja. Vannak évtizedekre visszanyúló előzményei és éveket, évtizedeket meghatározó következményei. Ebben a folyamatban az 1989-es esztendőnek a jelentőségét az adja, hogy az év során eldőlt minden, ami a hazai rendszerváltás jellegét, módját, végső soron társadalmi és nemzeti következményeit meghatározta.

Akik ennek a kötetnek a tanulmányait írták, szakmájukat, személyes tapasztalataikat, tudományos munkásságukat és életkorukat tekintve is egymástól sokban különböző személyek. Történész, politológus, jogtudós, kommunikációs szakember vizsgálja a nyolcvankilences történések egy-egy szeletét, a rendszerváltás közép-európai összefüggéseit, az amerikai szerepvállalást, az egyre erősebben kibontakozó hazai hatalmi, pártpolitikai ellentéteket és pozícióharcokat. Természetes hát, hogy nemcsak tematikában, de a megközelítés módjában, kifejtésében és stílusában is eltérő jellegűek a kötet tanulmányai. Ám a szemléleti közelség, az események és okaik megértésének és feltárásának a szándéka s maga az 1989-es év, mint a vizsgálódás tárgya összeköti azokat, a szerkesztő, M. Kiss Sándor tudósi közreműködésével.

És mi végre a történelem hívásának a meghallása? A RETÖRKI közreműködőinek szándéka szerint az, hogy túl a kutatásokon, az elért eredményekkel közreműköd-hessenek a köztudat alakításában.

És még egy előzetes megjegyzést. Összeállításunkat egy képriporttal zártuk. Vas megye – 1989. Ahogy a kamera objektívje dokumentummá merevítette az élettel teli valóságot.

Akik – utólag – azon fanyalognak, hogy a rendszerváltozás kis létszámú politika elitek alkui során ment végbe, hogy valami kimondatlan megegyezés történt – éppen az átmenet békés jellegének biztosítása érdekében – a leváltott hatalom és a leváltók között, az megfeledezik arról, hogy milyen elemi erővel lobbant fel a magyar népben a szabadság szelleme, Pesten és vidéken, a Parlamentben és a szombathelyi te-reken. 1989-ben.

Az átlagpolgár nemigen olvasgatja a hivatalos közlönyt. A Rendszerváltozás Történetét Kutató Intézet és Archívum alapító okiratából hadd idézzünk öt szót, és ebben a lényegét: „Illetékessége: országos. Működési köre: nemzeti.”

(A szerk.)

A tanulmányokat a jogtulajdonos RETÖRKI főigazgatójának engedélyével közöljük.